

ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ – ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ТА НОВА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Савченко Світлана Володимирівна,
викладачка кафедри історичної та громадянської освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка історичних наук

***Анотація.** Наукова розвідка висвітлює особливості змін у закладах загальної середньої освіти та розвитку інклюзивного середовища. Розкриває вплив навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти, цінностей і принципів інклюзії на демократизацію освіти, зміну її філософії та розбудову інклюзивного суспільства.*

***Ключові слова:** діти з особливими освітніми потребами; інклюзивна освіта; інклюзивне середовище; заклад загальної середньої освіти.*

Розвиток інклюзивного освітнього середовища є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері освіти та принципів організації освітньої діяльності. Це – своєрідний виклик не лише для системи освіти, педагогів закладів освіти, які ніколи раніше не працювали з дітьми з особливими освітніми потребами, а й громадянського суспільства загалом. Впровадження інклюзивної освіти в Україні стало не тільки реформою, а й перевіркою на готовність до змін кожного учасника освітнього процесу.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права осіб з інвалідністю, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання визнавати загальнолюдські та європейські цінності, дотримуватися прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

Така освітня політика дає змогу всім дітям брати участь у всіх освітніх програмах. Адже інклюзія (від Inclusion – включення) – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Іншими словами, інклюзія – це процес, який зменшує сегрегацію в освіті, визнає різноманітність потреб усіх, хто навчається, надає рівні права на освіту кожному. Це – постійний процес пошуку нових рішень, способів реагування на людську різноманітність, навчання тому, як жити поруч з тим, хто не такий, як ти. Саме принцип інклюзії забезпечує рівне право будь-якого здобувача освіти на активну участь в процесі отримання знань, формування та розвитку життєвих компетентностей, повноцінному культурному та суспільному житті.

Інклюзивний дизайн, інклюзивна архітектура закладів освіти, які тепер для багатьох із нас стали нормою, індивідуальний вибір, отримання спеціальних послуг і пристосувань для тих, кому це потрібно, значно сприяють доступності та рівності всіх у системі здобування освіти. Варто також зазначити, що активно змінюється не лише освітнє середовище, його формальні прояви, а й освітній простір закладів освіти.

Суттєвих змін продовжують зазнавати зміст, підходи, педагогічні технології, система оцінювання, структура і стратегія розвитку освіти з

урахуванням потреб усіх дітей, керуючись переконаністю, що система загальної середньої освіти зобов'язана навчати всіх без виключення. Іншими стаємо і ми – учасники освітнього процесу, адже розуміючи основні принципи, підходи та цінності інклюзії, ми руйнуємо застарілі стереотипи, набуваємо новий позитивний досвід і змінюємо себе та світ навколо.

Наразі, в Україні нормативно затверджено порядок зарахування дітей з особливими освітніми потребами до закладів освіти, відпрацьовано систему підготовки закладів освіти до такої роботи, розроблено план дій по адаптації навчальних програм і оцінювання результатів навчання, забезпечено педагогічний супровід освітньої діяльності здобувачів освіти, склад педагогів, психологів, спеціальних фахівців.

Відтак, ми впевнено можемо констатувати про успішність формування в країні нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання у закладах освіти.

Зокрема, у підпункті 12 розділу першого статті 1 та статті 20 розділу Закону України «Про освіту» (2017) зазначено, що інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Сьогодні це також ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх та створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Всі здобувачі освіти беруть участь у загальному освітньому середовищі з підтримкою для зменшення та усунення бар'єрів і перешкод, які можуть призвести до виключення. Це означає, що система закладу адаптується для включення здобувачів освіти з обмеженими можливостями, а не вони до системи. Тому одним із головних завдань будь-якого закладу освіти є відгук, швидке адекватне реагування на широкий спектр викликів і освітніх потреб в шкільному середовищі та поза його межами. Відповідно до таких викликів інклюзивним вважається заклад освіти, який:

- надає змогу кожному здобувачеві освіти повною мірою брати участь у освітньому процесі;
- створює позитивну атмосферу, здатну заохочувати здобувачів освіти до загальної причетності, взаємодії та сприяти прогресу досягнення особистих, соціальних, емоційних і навчальних цілей;
- реагує на індивідуальні потреби в навчанні, здатен забезпечити достатній рівень підтримки, застосовує практики і принципи навчання, орієнтовані на здобувачів освіти.

Особливими є цінності такої філософії. Передусім – це визнання різноманітності, рівності та справедливості, співробітництва, участі та спільності. Відтак, зароджується інклюзивна культура, яка формується на принципах:

- рівного доступу до можливостей зростання та розвитку;

- винагороди за будь-який талант, наполегливу працю та прагнення до самовдосконалення;
- залучення та запрошення до активної участі;
- спільної користі, яка покращує соціалізацію та вдосконалює людські якості.

Таким чином можна стверджувати, що інклюзія, її принципи та цінності, докорінно впливають не лише на освітнє середовище конкретного закладу освіти, а й на розвиток освіти, процес демократизації її державної політики, який є частиною стратегії по створенню інклюзивного суспільства. Суспільства рівних можливостей та індивідуальних потреб, в якому кожен отримує користь від стійкого економічного, соціального та освітнього розвитку.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
3. Конвенція про права дитини: міжнародний документ, ратифіковано Постановою ВР України № 789-XII від 27.02.91. Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
4. Концепція розвитку інклюзивної освіти (наказ МОН № 912 від 01.10.2010). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
5. Криворучко О.Ю., Шевченко М.С. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти у закладах дошкільної та повної загальної середньої освіти в Україні. Правова держава. 2021. № 41. 122-135. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/225618>
6. Москалюк О.І. Інклюзивна освіта в контексті проблем, суперечностей та перспектив // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»; 2017; 1 (40); 172-174.
7. Положення про інклюзивно-ресурсний центр (постанова Кабінету Міністрів України № 545 від 12.07.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF>.
8. Хомишин І.Ю. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція; 2017; 28; 53-55. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc28/15.pdf>.